

REHBER ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÜSTÜN YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN EĞİTİMLERİ, SOSYAL DUYGUSAL ÖZELLİKLERİ VE REHBERLİK GEREKSİNİMLERİNE İLİŞKİN FARKINDALIKLARI

Şule GÜÇYETER*

Öz: Bu çalışmanın amacı rehber öğretmen adaylarının üstün yetenekli öğrencilerin eğitimleri, sosyal duygusal özellikleri ve rehberlik gereksinimlerine yönelik bilgi, görüş ve düşüncelerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda Türkiye'nin batısında yer alan bir üniversitede lisans düzeyinde 3. sınıfta öğrenim gören uygun örnekleme ile seçilen 103 rehber öğretmen adayı çalışmaya katılmıştır. Katılımcılara üstün yetenekli öğrencilerin eğitimleri, sosyal duygusal özellikleri ve rehberlik gereksinimleriyle ilgili bilgi ve düşüncelerini açıklamaları için üç açık uçlu soru yöneltilmiştir. Geleceğin rehber öğretmenlerinin söz konusu konularla ilgili görüşlerinin tespit edilmesi var olan yanlış kavramların ortaya konmasına yardımcı olabilir ve rehber öğretmen adaylarının üstün yetenekliler ve eğitimleri konusunda nasıl desteklenebileceğine yönelik ipuçları verebilir. Çalışma bu açıdan önemli görülmektedir. Araştırmada elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz ile frekans, yüzde gibi betimsel istatistiklerden yararlanılmıştır. Rehber öğretmen adayları üstün yeteneklilerin eğitimiyle ilgili en çok özel eğitim ve özel eğitim programları ile gruplama türleri kategorilerindeki maddelerden bahsetmiştir. Olumsuz özellikler ve nötr özellikler kategorilerinde çok sayıda sosyal ve duygusal özellikten bahsedilmiştir. Öğretmen adaylarının vurguladığı rehberlik gereksinimleri en çok sosyal uyum ve bireysel destek konularında olduğu belirlenmiştir. Rehber öğretmenlerin eğitim, sosyal duygusal özellikler ve rehberlik gereksinimlerine ilişkin yeterlik kazanma noktasında lisans sırası ve hizmet içi eğitimle desteklenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: rehber öğretmen, üstün yetenekli öğrenciler, eğitim, sosyal duygusal özellikler, rehberlik gereksinimleri

* Dr. Öğr. Üyesi, Uşak Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, gucyeter@usak.edu.tr, ORCID NO: 000 0002 5482 3222, Makale Geliş Kabul Ediliş Tarihi: 26/06/2018 -26/07/2018.

SCHOOL COUNSELOR CANDIDATES' AWARENESS RELATED TO TALENTED STUDENTS' EDUCATION, SOCIAL-EMOTIONAL CHARACTERISTICS, AND COUNSELING NEEDS

Şule GÜÇYETER*

Abstract:

The aim of this study is to determine the knowledge, opinions, and thoughts of the prospective school counselors' related to the talented students' educational, social-emotional characteristics, and their counseling needs. With this aim in mind, 103 junior year school counselor candidates enrolled in a university found in the west side of Turkey were selected by using the convenience sampling method and participated the study. The participants of this study were asked to answer three open-ended questions which were about the participants' knowledge and beliefs about the educational, social-emotional characteristics and counseling needs of the talented students. Identifying the opinions of the prospective school counselors about the aforementioned subjects may help to reveal existing misconceptions and can offer clues as to how the school counselor candidates can be supported about the education of the talented students. The study is considered to be important in this regard. In the analysis of the data, descriptive analysis and descriptive statistics, such as frequency and percentage were used. The school counselor candidates mostly mentioned items on special education and special education programs and grouping options as these are relevant to the talented students' education. Many social and emotional characteristics are mentioned under the categories of negative characteristics and neutral characteristics. The counseling needs that counselor candidates mainly emphasized are determined by social adaptation and individual support. It has been achieved that school counselors should be supported during the undergraduate education and in-service training at the point of qualification for education, social-emotional characteristics and counseling needs of talented students.

Key words: school counselor, talented students, education, social- emotional characteristic, counseling needs

* Dr., Instructor, Usak University, Faculty of Education, Department of Special Education , e-mail: sule.gucyeter@usak.edu.tr.

Giriş

Üstün yeteneklilik üzerine bilimsel çalışmaların 19. yüzyılın sonları, 20. yüzyılın ilk yıllarından itibaren başladığı zaman içerisinde ivme kazanarak çalışmaların devam ettiği görülmektedir. Ülkemizde de dünyadaki gelişmeleri takiben bir takım çalışmaların başladığı, 2000'li yıllarda ise çalışmaların daha çok hız kazandığı söylenebilir. Hatta 2012 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (TBMM) de konuyu gündeme aldığı ve üstün yetenekli çocukların keşfi, eğitimleriyle ilgili sorunların tespiti ve ülkenin gelişimine katkı sağlayacak etkin istihdamlarının sağlanması amacıyla bir komisyon oluşturularak yapılan çalışmalar sonrasında bir komisyon raporu hazırlanmıştır (TBMM, 2012). Raporda üstün yetenekliler eğitime önem verilerek yeteneğin gelişiminin desteklenmesinin bireysel mutlulukla birlikte toplumsal gelişme ve ülke kalkınmasına katkı sağlayacağı vurgusuna yer verilmiştir. Üstün yetenekli çocukların gelişimsel özellikleri açısından akranlarından farklılık göstermesi, kendilerini gerçekleştirme sürecinde desteklenmeleri halinde güçlü motivasyon ve ahlak değerleriyle toplumdaki diğer bireyleri etkileme ile toplumsal gelişim ve refah için itici güç rolleri olduğuna dikkat çekilmiştir. Raporda üstün yeteneklilere eğitim verecek kişilerin akademik seviyede iyi bir alan eğitimi alması, gelişmelere açık ve kendini yenileyebilen, araştırmacı, lider, yaratıcı gibi özellikler taşıması öngörülerinde bulunulmuştur.

Komisyon raporunu takiben Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 2013-2017 yıllarını kapsayan Üstün Yetenekli Bireyler Strateji Uygulama Planı yayımlanmıştır (MEB, 2013). Bu planda da üstün yetenekli bireylerin tanınması, eğitimleri, personelin yetiştirilmesi eğitim ortamlarının düzenlenmesi gibi konularda yapılacak çalışmalara yer verilmiştir. Planda güçlü ve zayıf yönler analizi yapılmış olup özellikle zayıf olarak vurgulanan noktalar arasında: üstün yeteneklilerin eğitime yönelik farklılaştırılmış eğitim model ve programların olmaması; farklı eğitim modelleri içeren akademik çalışma sayısının azlığı ve lisans düzeyinde ilgili ders ve programların yetersizliği; üstün yetenekli öğrencilerle çalışabilecek eğitimcilerin nitelik ve niceliğinin yetersiz olması, yer almaktadır.

Komisyon raporu ve strateji uygulama planı göz önünde bulundurulduğunda ülkemizde de üstün yeteneklilerin eğitime yönelik dikkatin sadece araştırmacılarca değil TÜBİTAK ve MEB düzeyinde de arttığı söylenebilir. Üstün yetenekli bireylerin uygun eğitim olanaklarıyla buluşturulması noktasında alan yazında ne tür strateji, program ve modellerin olduğu bunların avantaj ve dezavantajlarının bilinmesi, ülkemizde hangilerinin uygulanabilir olduğuna yönelik çalışmalar yapılması ihtiyacı doğmaktadır. Bunun yanında söz konusu program ve modellerin uygulayıcısı olan öğretmenlerin de eğitimlerinin ön plana çıktığı söylenebilir. Alan öğretmenlerinin yanında psikolojik danışman ve rehber (PDR) öğretmenlerin de süreçte bu eğitim model ve programları bilmesi, çocuğun tanınması ve yetenek alanına uygun programlara yönlendirilmesi açısından oldukça önemlidir. Ayrıca rehber öğretmenlerin üstün yetenekli çocukların sosyal duygusal özelliklerine ilişkin farkındalığı ve bu çocukların

rehberlik gereksinimlerini bilmesi çocuğun sadece bilişsel olarak yönlendirilmesi ve desteklenmesi dışında sosyal ve duygusal açıdan da desteklenmesi, ihtiyaç duyduğu rehberlik gereksinimlerine ilişkin programlar hazırlanması, uygulamalar yapılması noktasında kıymetlidir. Meclis komisyon raporu ve MEB'in stratejik planında açığa çıkan noktalardan bir tanesi eğitimcilerin üstün yetenekliler ve eğitimleri noktasında nitelik ve niceliklerinin yetersizliğidir. Bu durumda öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerle ya da daha sahaya girmeden üniversite eğitimlerinde rehber öğretmen adaylarının üstün yetenekli çocuklar ve eğitimlerine yönelik hazırlanmasının yadsınmaz önemi ortaya çıkmaktadır.

Üstün yetenekli bireyler kendi içinde homojen bir grup olmadıkları (Clark, 2008) için tüm üstün yetenekli öğrenciler için tercih edilecek genel bir program önerisinde bulunmak çok doğru bir yaklaşım değildir. MEB (2013) strateji uygulama planında ülkemizde üstün yetenekli bireylere yönelik örgün ve yaygın eğitimde tek tip uygulamalar yerine bireyin ilgi, yetenek ve potansiyeline göre farklılaştırılmış, bireyselleştirilmiş, zenginleştirilmiş, hızlandırılmış çoklu modeller önerilmektedir. Alan yazında da üstün yetenekli öğrencilerin eğitimlerinde kullanılacak stratejiler arasında *gruplama türleri, eğitimde hızlandırma, zenginleştirme ve mentörlük* yer almaktadır (Davis & Rimm, 2004; Sak, 2014). Gruplama stratejisinde öğrenciler yetenek düzeylerine göre farklı okul, sınıf veya aynı sınıf içinde farklı yöntemlerle gruplandırılmaktadır. Gruplama türleri tam zamanlı ve yarı zamanlı, homojen ve heterojen olarak sınıflandırılmaktadır. Gruplama türlerine tam özel sınıf, özel okul, kısmen özel sınıf, karma sınıf uygulamaları örnek olarak verilebilir (ayrıntılar için bkz Sak, 2014). Eğitimde hızlandırma kalıcı öğrenmeyi destekleyen, öğrencilerin sınıfta sıkılmasını önleyen, birçok farklı türü olan, üstün yetenekli öğrencilerin öğrenme ve gelişim hızlarına uygun eğitim almalarını sağlayan bir stratejidir (Sak, 2014). Okula erken başlama, sınıf yükseltme (atlatma), üniversiteye erken başlama, ikili kayıt, ders hızlandırması, üstten ders alma bazı hızlandırma türleridir. Bir diğer strateji olan zenginleştirme ile eğitim olanakları ve müfredat çeşitlendirilerek üstün yetenekli çocukların eğitiminin normal müfredat içeriğinin ötesine taşınması hedeflenir. İçerik transferi, bağımsız çalışma, saha gezileri, okul sonrası programlar bazı zenginleştirme türleridir. Mentörlük stratejisinde ise deneyimli ve bilgili kişinin üstün yetenekli öğrenciye amaçlarını gerçekleştirebilmesi için birebir ilişki içinde yardım, rehberlik etmesi durumu söz konusudur (Golf ve Torrance, 1999'dan akt. Sak, 2014). Kurumların adı geçen stratejilerden uygun olan ya da olanları temel alarak üstün yetenekli çocukların eğitimine yönelik uygun programlar geliştirme ya da bu stratejileri temel alan uygun programlara öğrencileri yönlendirmeleri gerektiği söylenebilir. Bu noktada yine rehber öğretmenlerin söz konusu stratejilere ilişkin bilgisi öğrencileri uygun programlara yönlendirme ve yerleştirme açısından kıymetlidir.

Üstün yetenekli bireylerin yeteneklerine uygun eğitim öğretim seçenekleriyle bu-
luşturulmasının önemi kadar bir diğer önemli nokta bu çocukların sosyal duygusal

◆ Şule Güçyeter

özelliklerine yönelik diğer öğretmenler, aileler, yöneticiler ve üstün yetenekli bireylerin kendileri tarafından farkındalığın sağlanması ve rehberlik gereksinimlerinin belirlenmesi olduğu düşünülmektedir. Yine bu noktada rehber öğretmenlerinin köprü bir rol üstelendiği söylenebilir. Alan yazında Clark'ın (2008, 76-77) araştırma bulgularından derlediği üstün yetenekli çocuklara atfedilen bazı sosyal ve duygusal özellikler aşağıda sunulmuştur:

- Farkındalık yaratan duygulara ilişkin geniş bir bilgi birikimi
- Başkalarının beklenti ve hislerine karşı olağan dışı duyarlık
- Keskin bir mizah duygusu
- Farklı olma hissiyle artmış öz farkındalık
- Erken yaşta görülen idealizm ve adalet duygusu
- Erken gelişmiş içsel kontrol odağı ve memnuniyet (içsel doyum) hissetme
- Alışılmadık duygusal derinlik ve yoğunluk,
- Kendini gerçekleştirme ihtiyacıyla motive olabilme
- Sosyal problemleri kavramsallaştırma ve çözüme ileri düzeyde bilişsel ve duygusal kapasite
- Liderlik yeteneği
- Sosyal ve çevresel problemlere çözüm bulma
- Toplumun meta ihtiyaçlarına (adalet, güzellik, gerçeklik) yönelik ilgi

Clark (2008) üstün yeteneklilere atfedilen özelliklerin çoğunun kişilerce nötr ve olumlu özellikler olarak algılanabileceğini ifade etmiştir. Buna karşın üstün yetenekli bireylerin sosyal ve duygusal özelliklerinin olumlu veya olumsuz durumlar içermesine ilişkin alan yazında bir birlik yoktur. Sak (2014) üstün yetenekli çocukların sosyal duygusal farklılıkları konusunu alandaki en tartışmalı konulardan biri olarak nitelendirmektedir. Araştırmacı sosyal duygusal farklılıklara ilişkin tartışmalı konulara örnek olarak depresyon, stres, intihar, antisosyal eğilimler, davranış bozuklukları, mükemmeliyetçilik, zayıf sosyal ilişkiler ve psiskopatolojik özellikleri göstermiştir.

Alanın öncülerinden olan Lewis Terman'ın 1920'lerde başlattığı boylamsal çalışmasının sonuçlarında üstün yetenekli bireylerin normal akranlarına göre daha az sosyal ve duygusal sorunlar yaşadıkları, uyum becerilerinin de akranlarından daha iyi olduğu bulgularına yer verilmiştir (Terman ve Oden, 1947'den akt. Sak, 2014). Colangelo (1999) ise bu çalışmanın örnekleminin sıkıntılı olduğundan bahsetmiştir, örnekleme sadece beyaz tenli ve orta sınıf ailelerden gelen üstün yetenekli çocukların olması, tanınmada Stanford Binet testine alınacak öğrencilerin öğretmenler tarafından aday gösterilmesinin yanlılık etkisi oluşturduğunu ifade etmiştir. Tüm bu durumların

da çalışma bulgularının genellenebilirliğini düşürdüğü söylenebilir. Colangelo bu çalışmanın bir dizi mitleri silmesine rağmen başkalarını yarattığını da ekler. En dikkat çeken “üstün yetenekli çocukların iyi uyum sağlayan bireyler olmalarından dolayı danışmanlık servislerine ihtiyaçları olmadığı” mitinin ortaya çıkmış olduğunu ifade etmiştir (Colangelo, 1999, 353).

Alanın bir diğer öncüsü olan Hollingworth (1942) üstün yetenekli kişilerin psikolojik adaptasyon özelliklerini *optimum zeka* kavramına değinerek açıklamıştır. Bu kavrama göre üstün yetenekli çocuklar belli bir zeka düzeyine kadar 130-150 aralığı (125-155 olarak da geçebiliyor) zekadan kaynaklı önemli bir sosyal duygusal problem yaşamamaktadır. Ne zaman ki zeka düzeyi bu aralığı aştı, örneğin 170 IQ puanı ve üzerine sahip bireylerin psikolojik sorunlar, normal yaşama adapte olamama gibi becerilerde sorunlar görüldüğü ifade edilmiştir. Hollingworth’un çalışmasında zeka yaşı ile kronolojik yaş arasındaki farkın artmasının sosyal duygusal problemlerle ilişkisi vurgulanmıştır.

Tüm bunlarla birlikte üstün yetenekli bireylerin tümünde sosyal ve duygusal sorunların görülebileceği söylenemez (Sak, 2014). Hollingworth’un optimum zeka kavramında da vurgulanan zeka yaşı ve kronolojik yaş arasındaki gelişimsel farklılığın derecesi, büyüklüğü arttığında bazı sosyal ve duygusal sorunlar olabileceğini vurgulayan asenkronize (eş zamanlı olmayan) gelişimin risk oluşturduğu söylenebilir (Sak, 2014; Saranlı ve Metin, 2012). Bu durumda çocukların rehberlik ve danışmanlık ihtiyaçlarının daha belirgin ortaya çıktığı söylenebilir.

Üstün yetenekli çocukların rehberlik gereksinimlerine ilişkin Lovecky (2000) üstün yetenekli gençlerin öncelikle çok yoğun bir şekilde anlamlandırmak durumuna olduğu bazı noktalara vurgu yapmıştır. Bunlar yaşamın anlamı, kendi içlerinde kim olduğunu anlama, kişilerarası ilişkilerin onlar için anlamıdır. Lovecky, üstün yetenekli öğrencilerin kendi içlerindeki hazineyi, kendi biricikliklerini ve diğerleriyle bağlantı kurmanın anlamını keşfetmek ve öğrenmek istiyorlarsa bu sorgulamaların gerekliliğine dikkat çeker. Ayrıca bu sorgulamaları kimlik ve iyi bir benlik algısının gelişimi için de temel olarak görmektedir. Lovecky, üstün yeteneklilerle çalışacak danışmanların üstün yetenekli çocukların farklı/ çoğul düşünme yetenekleri (divergent thinking ability), uyarılabilirlik/ uyarılabilirlik (excitability), duyarlılık (sensitivity), algılayıcılık/ anlayışlılık (perceptiveness) ve içten gelen itici kuvvet/ enteleki (entelechy) özelliklerini tanımaları bu noktalarda gerektiğinde rehberlik etmelerini belirtmektedir. Çünkü Lovecky’e göre bu beş özellik kişiler arası ve kişi içindeki iletişimde potansiyel karmaşa üretebilir. Bu özelliklerin üstün yetenekliliğin entegre bir parçası olmasına rağmen, davranışsal ifadesi/ göstergeleri psikolojik ve fizyolojik (yaş, cinsiyet, içedönük/ dışa dönüklük derecesi, duyuşsal uyaran türlerinin tercihi ve kontrol odağı) değişkenlere bağlı olarak değişebilir (Lovecky, 2000). Bu özelliklerin bir kaçı bireyde aynı anda var olabilir, hangisinin baskın ve göstergesinin daha pozitif veya daha negatif olup olma-

◆ Şule Güçyeter

ması bireysel olarak değişebilmektedir. Bu özelliklerin kendileri nötr olup davranışsal belirtileri onlara sosyal ve duygusal önem vermektedir (Lovecky, 2000).

Colangelo'ya (1999) göre üstün yetenekliler eğitiminde daha çok öğrenme ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanılırken; üstün yetenekli çocukların danışmanlık ihtiyaçları uzun zamandır bilinmesine rağmen son zamanlarda vurgulanmaktadır. Colangelo üstün yeteneklilerin danışmanlık konularını ve stratejilerini: benlik kavramı (self-concept), grup danışmanlığı, ailelerle danışmanlık, aile- okul etkileşimleri, beklenmedik başarısızlık (underachievement) ve üstün yetenekli öğrenciler için okul danışmanlık programları (düzeltici veya gelişimsel) başlıklarıyla incelemiştir. Milgram'a (1991) göre de üstün yetenekli öğrencilerin danışmanlık ihtiyaçlarına daha az dikkat edilmektedir. Araştırmacı üstün yetenekli çocukların diğer çocuklar gibi aynı rehberlik ve danışmanlık ihtiyaçlarına sahip olduğu ancak yeteneklerinden kaynaklanan ek bir dizi ihtiyaçlarının olduğunu da ifade etmiştir. Diğer özel gereksinimli çocuklar (bedensel yetersizliği olan, zihinsel yetersizliği olan vb.) gibi üstün yetenekli çocukların da gelişimleri normdan farklı olduğu için üstün yetenekli öğrencilere, normal okul programları içinde özel, farklılıklarına ilişkin uyarlamalar yapılmazsa yeteneklerini maksimum düzeyde geliştiremeyeceklerini vurgulamıştır. Milgram (1991), üstün yetenekli çocukların rehberlik ihtiyaçlarını bilişsel- akademik, kişisel- sosyal ve deneyimsel olarak üç kategoride ele almıştır. Bilişsel- akademik ihtiyaçlarda öğrencilerin kendileri hakkında, kendi akademik ve kariyer olanaklarını bilmeye yönelik ihtiyaçları yer almaktadır. Kişisel- sosyal ihtiyaçlar arasında kendi özel yeteneklerinin farkındalığı, hisleri, tutumlar, değerler ve aileleriyle, akranlarıyla/ yaşlılarıyla, öğretmenleri ve diğer yetişkinlerle etkileşimleri farkındalığı bulunmaktadır. Deneyimsel ihtiyaçlar, üstün yetenekli çocukların okul dışında da özel deneyimlere ihtiyacı olduğunu belirtir. Geniş çeşitlilikte görev yönelimli, alana özgü, gerçek dünya deneyimlerinin sunulması akademik bilgi, kişisel, sosyal farkındalık, genel ve kariyer ilgileri ve değerlerinin açıklığa kavuşmasında katkı sağladığı ifade edilmiştir. Milgram'ın vurguladığı bir diğer nokta da üstün yeteneğin türü ve derecesinin etkili danışmanlıkta göz önünde bulundurulması gerektiğidir.

Ülkemiz alan yazınına bakıldığında üstün yetenekli çocukların sosyal duygusal sorunları (Saranlı ve Metin, 2012), sosyal duygusal becerileri (Elcik ve Bahadır, 2015), ilköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki üstün yetenekli öğrencilerin rehberlik ve psikolojik danışmanlık ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik (Akar, 2009; Altun, 2015; Altun ve Yazıcı, 2018; Bahtiyar ve Şahin, 2017; Doğan ve Kesici, 2015), sınıf öğretmenlerinin farkındalıklarına yönelik (Sürmeli, 2015) ve üstün yetenekli çocukların öğretmen yeterlikleri (Dağlıoğlu, 2010) vb. konularda çalışmalar bulunmaktadır. Saranlı ve Metin (2012) üstün yetenekli çocuklarda uygun ortam ve destek sağlanmadığında karşılaşılabilecekleri sosyal duygusal sorunlar ve bu sorunlarla ilgili yanlış inançları incelemişlerdir. Üstün yetenekli çocuklarda görülebilen sosyal izolasyon (dışlanma/ yalnızlık), mükemmeliyetçilik, stres, depresyon ve intihar gibi konuları incelemişler-

dir. Araştırmacılar bu sorunların önüne geçilmesinde aile ve eğitimci farkındalığının artırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Üstün yetenekli çocuklarda karşılaşılabilecek sosyal duygusal sorunların önemli kaynaklarından birisi olan eş zamanlı olmayan gelişim kavramının önemine değinmişlerdir.

Elcik ve Bayındır (2015), üstün yetenekli öğrencilerin sosyal duygusal becerilerini çeşitli demografik değişkenlere göre farklılaşım farklılaşmadığını incelemişlerdir. Çalışmaya ortaokula devam eden 192 üstün yetenekli öğrenci katılmıştır. Çalışmada Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri Ölçeği ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Öğrencilerin sosyal duygusal öğrenme becerileri ortalamaları 4 puan üzerinden kendilik değerini arttıran becerilerde 3.56 puan, stresle başa çıkma becerilerinde 2.88 puan, iletişim becerilerinde 3.31 ve problem çözme becerileri 3.32 puan olarak hesaplanmıştır. Öğrencilerin en düşük puanı stresle başa çıkma becerilerinde olduğu bulunmuştur. Ayrıca kızların sosyal duygusal beceri puanları erkeklerden daha yüksek çıkmıştır. Üstün yetenekli öğrencilerin kendilik değerini arttıran beceriler, iletişim becerileri ve problem çözme becerilerinin de iyi olduğu söylenebilir.

Üstün yetenekli çocukların rehberlik gereksinimlerinin neler olduğuna ilişkin alan yazında daha çok ebeveyn ve öğretmen görüşlerine yer verildiği görülmektedir. Bu çalışmalar dışında Doğan ve Kesici (2015), üstün yetenekli lise öğrencilerinin psikolojik ihtiyaçlarını çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Çalışmaya 9, 10 ve 11. sınıflarda okuyan Bilim ve Sanat Merkezine (BİLSEM) devam eden 362 üstün yetenekli öğrenci katılmıştır. Çalışmada üstün yeteneklilerin psikolojik ihtiyaçları (başarı, ilişki, özerklik, başatlık) cinsiyet, anne-baba eğitim düzeyi, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, algılanan kişisel gelişim destekçisi, algılanan akademik başarı, sosyo-ekonomik düzey değişkenlerine göre farklılaşım farklılaşmadığı incelenmiş olup bazı değişkenlere göre söz konusu alt kategorilerde anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Örneğin üstün yetenekli kızların başarı ihtiyaçlarının erkeklerden anlamlı olarak daha yüksek olduğu; bununla birlikte erkeklerin özerklik ve başatlık ihtiyaçlarının kızlardan anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmüştür.

Bahtiyar ve Şahin (2017) üstün yetenekli öğrencilerin rehberlik gereksinimlerinin belirlenmesi üzerine BİLSEM'e devam eden 3-8. sınıf aralığındaki üstün yetenekli öğrencilerin sınıf, branş, rehber öğretmenleri ve ailelerin katılımcı olduğu bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Araştırmada üstün yetenekli öğrencilerin rehberlik ihtiyaçlarının öğretmenleri ve ailelerinin bakış açısına göre incelenmiştir. Çalışma, tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Çalışma grubu, BİLSEM'e devam eden 3-8.nci sınıf aralığındaki üstün yetenekli öğrencilerin sınıf, branş ve rehber öğretmenleri ile aileleridir. Araştırma 31 ebeveyn (18'i anne, 13'ü baba), 42 sınıf öğretmeni, 233 branş öğretmeninden (103'ü rehberlik, 130'u diğer branşlar) elde edilen verilerle sürdürülmüştür. Veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından oluşturulan 42 maddeden oluşan beşli likert bir kontrol çizelgesi kullanılmıştır. Rehber öğretmenlere göre üstün yetenekli öğrencilerin çok yoğun rehberlik gereksinimi duyduğu en yüksek yüzdeye

◆ Şule Güçyeter

sahip konu *kendini çok yönlü geliştirebilme*; yoğun rehberlik gereksinimi duyulan en yüksek yüzdeli konular; *meslek seçimi, arkadaş seçimi, aile içi iletişim, kurallara karşı koyma, yalnızlık, farklı olma hissi, mükemmeliyetçilik, ergenlik sorunları ve kendine aşırı güven* olarak bulunmuştur. Sınıf, brans, rehber öğretmenlerinden oluşan üç grupta da *okul seçimi, aşırı duygusallık/alınganlık, içe dönüklük, can sıkıntısı, öfke kontrolü, yeteneklerin farkında olma* maddeleri orta düzeyde rehberlik gereksinimi duyulan en yüksek yüzdeye sahip konular olarak tespit edilmiştir.

Akar (2010) ilköğretim düzeyindeki üstün yetenekli öğrencilerin rehberlik gereksinimlerinin ne olduğuna ilişkin öğretmen ve ebeveyn görüşlerini incelemiştir. Çalışmaya çeşitli BİLSEM’lerde öğretmenlik yapan 100 öğretmen ve 342 ebeveyn katılmıştır. Araştırmada, araştırmacı tarafından hazırlanmış olan ve olası rehberlik gereksinimlerini kapsayan ve toplam 48 maddeden oluşan bir rehberlik gereksinimleri belirleme kontrol listesi üstün yetenekli öğrencilerin ebeveynleri ve BİLSEM öğretmenleri tarafından beşli derecelendirmeye göre doldurulmuştur. Gereksinimler akademik ve sosyo-duygusal alanlardaki gereksinimler olarak iki grupta analiz edilmiştir. Öğretmenlerin görüşlerine göre üstün yetenekli öğrencilerin rehberlik desteğine en fazla ihtiyaç duydukları akademik gereksinimler; *yeteneklerinin farkında olması* (% 100), *grup çalışmalarına etkin olarak katılabilmek* (% 98), *kendini ifade edebilmesi* (% 98), *kendini çok yönlü geliştirebilme* (% 98) ve *isteksizlik* (% 98) gereksinimleridir. Öğretmenlerin görüşlerine göre üstün yetenekli öğrencilerin rehberlik desteğine en fazla ihtiyaç duydukları sosyo-duygusal gereksinimler ise; *inatçılık* (% 100), *sosyalleşme* (% 98), *empati kurma* (% 96), ve aynı yüzdeleri almış olan *kendine güvenmemesi* (% 94), *aile ilişkileri* (% 94), *boş zamanlarını etkili bir biçimde kullanabilme* (% 94) gereksinimleridir.

Altun ve Yazıcı’nın (2018) çalışmasında üstün yetenekli öğrencilerin psikolojik danışma ve rehberlik alanında yaşadıkları sorunların belirlenmesi için aile görüşleri incelenmiştir. Çalışmayı Türkiye genelindeki 12 bölgeden 24 BİLSEM’e kayıtlı öğrencilerin ebeveynleri arasından seçilen 606 (320 anne ve 286 baba) kişiden oluşan geniş bir katılımcı grubuyla gerçekleştirmişlerdir. Ebeveynlere göre üstün yetenekli öğrenciler *kişisel özellikler, okul yaşantıları ve aile ilişkileri* gibi konularda sorunlar yaşamaktadırlar.

Altun (2015), üstün yetenekli öğrencilerin psikolojik danışma ve rehberlik (PDR) ihtiyaçları, psikolojik yaşantıları ile rehber öğretmenlerinin yeterli düzeylerini inceleyen bir çalışma yapmıştır. Çalışmada ebeveynler (N= 242), öğrenciler (N= 343), iki farklı rehber öğretmen grubu (N= 193 ve N= 8) olmak üzere geniş bir katılımcı grubu yer almıştır. Öğrencilerin psikolojik deneyimlerine ilişkin *eğitsel, mesleki ve kişisel-sosyal* konularda sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir. Bahsedilen sorunlara sahip öğrencilerin PDR servislerinden yardım alma düzeylerinin ise düşük olduğu görülmüştür. Ayrıca psikolojik danışma yaşantılarında cinsiyet ve eğitim kademesi değişikliklerine göre bir farklılaşmaya rastlanmamıştır. Rehber öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda rehber öğretmenlerin üstün yetenekli öğrenciler konusunda bilgi ve beceri düzeylerinin yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür. Ayrıca rehber öğretmenlerin

mevcut uygulamalarla yapılan rehberlik hizmetlerinin de üstün yetenekli öğrencilerin rehberlik gereksinimlerini karşılamada yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Çalışma sonunda ebeveyn, öğrenci ve rehber öğretmenlerin üstün yetenekli öğrenciler için farklılaştırılmış PDR hizmetlerine ihtiyaç duyulduğu, mevcut uygulamaların yetersizliğini belirttiklerini ifade etmiştir.

Mavi (2017) rehber öğretmenlerin üstün yetenekli öğrencilerle ilgili görüş ve eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik 95 rehber öğretmenin katıldığı bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmada üstün yetenekli öğrencilere yönelik görüşleri belirlemede bir ölçek ve öğretmenlerin üstün yetenekli öğrencilere yönelik eğitim ihtiyacı belirleme anketi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda rehber öğretmenlerin görüşlerinin ortalama puanlarının *kararsızım* sınırları aralığında olduğu, bu bulgudan yola çıkarak araştırmacı öğretmenlerin üstün yeteneklilere ilişkin olumsuz görüşe sahip olduklarını belirtmiştir. Rehber öğretmenlerin eğitim ihtiyacı duyduğu konuları sorgulayan maddelerin hepsinde çok ihtiyacım var sınırları içerisinde olduğu bulunmuştur. Rehber öğretmenlerin en belirgin eğitim ihtiyaçları olarak; üstün yeteneklilere yönelik *uygun ölçme değerlendirme yapma, ölçme araçlarını seçme, öğrencilere uygun yaklaşım ve yöntemler* olarak tespit edilmiştir. Öğretmenlerin üstün yeteneklilere ilişkin görüşlerini inceleyen ölçme aracında en çok katıldığı maddeler arasında “üstün yetenekli çocuklara yönelik dersler tasarlanmalıdır, üstünlerle ilgili öğretmen yetiştiren fakültelerde ders konulmalıdır ve öğretmenler kendilerini yenilemelidir” olarak bulunmuşken en az katıldıkları maddeler ise; “üstün yetenekli çocukları yönlendirebileceğimiz kurum veya dernekler ülkemizde mevcuttur; eğitim programları üstün yetenekli bireylerin ihtiyaçlarını karşılayabilir ve normal sınıf ortamlarında üstün yeteneklilerle eğitim verilmesinde bir sakınca yoktur” maddeleri olarak tespit edilmiştir (Mavi, 2017, 94).

Yazıcı ve Altun (2016), Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik (PDR) lisans programlarının içerisinde, üstün yeteneklilerle ilgili kuram ve uygulama bilgilerine nasıl yer verildiğini incelemiştir. Çalışmada ders içerikleri analiz edilerek üstün yeteneklilere yönelik PDR program yeterli düzeyi belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda PDR programlarında üstün yetenekli öğrencilere yönelik zorunlu derslere yer verilmediği ancak bazı programlarda seçmeli derslere yer verildiği görülmüştür. PDR programlarında zorunlu ders olarak görülen Özel Eğitim dersi içinde üstün yeteneklilere yer verildiği ancak bu derslerde üstün yeteneklilere ilişkin verilen içeriğin sınırlı olduğu, kuram ve uygulamalara geniş yer verilmediği belirlenmiştir. Araştırmacılar bulgular doğrultusunda PDR lisans programlarının üstün yeteneklilere ilişkin sınırlı bir içeriğe sahip olduğu dolayısıyla mevcut programların rehber öğretmen adaylarına üstün yeteneklilere PDR hizmeti sunma yeterlikleri kazandırma noktasında zayıf olduğunu ifade etmişlerdir. Yüksek Öğretim Kurumu'nun (YÖK) Mayıs 2018'de yayınladığı yeni lisans program içeriği incelendiğinde rehber öğretmen adayları için Özel Eğitim ve Kaynaştırma dersi dışında Alan Eğitimi Seçmeli Dersler kapsamında Özel Yetenekli Çocuklar ve Eğitimi adlı bir derse yer verilmiştir (YÖK, 2018). Ancak dersin

◆ Şule Güçyeter

seçmeli olması ve fakültede üstün yetenekliler alanında uzman olmadığına başka bir seçmeliinin açılma durumu olduğu da görülmektedir.

Dağlıoğlu (2010) da üstün yetenekli çocukların öğretmenlerinde olması gereken yeterlikler ve özellikleri belirlemeye yönelik bir çalışma yapmıştır. Üstün yeteneklilere eğitim verecek öğretmenlerin sahip olması gereken niteliklerin çocukların yaş ve gelişim özelliklerinin dikkate alınarak her eğitim öğretim basamağı için ayrı düzenlenecek sertifika programları veya yüksek lisans ve doktora programları ile sağlanabileceğini ifade etmiştir. Ayrıca öğretmenlerin alandaki yenilikleri takip ederek üstün yeteneklilerle ilgili kurum ve kuruluşların diğer ülkelerdeki benzerleriyle iletişime geçerek değişim programları ve ortak projeler organize edilmesini önermektedir.

Alan yazındaki çalışmalarda üstün yetenekli öğrenciler, sınıf, branş öğretmenleri ve rehber öğretmenler ile ailelerinin görüşlerine başvurularak özellikle rehberlik gereksinimlerinin belirlenmesi, öğretmelerin yeterlik düzeylerinin incelenmesi çalışmaları görülmektedir. Alan yazında rehber öğretmen adaylarıyla söz konusu konulara ilişkin farkındalıklarını belirlemeye yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Rehber öğretmenlerin üstün yetenekli çocukların eğitim sürecinde tanılama, uygun programlara yönlendirme, yerleştirme, sosyal duygusal özelliklerine karşı duyarlı olmaları ve rehberlik gereksinimlerine cevap vermesi beklenmektedir. Ayrıca bu süreçlerde çok aktif rolleri bulunmaktadır. Bu nedenle rehber öğretmenlerin henüz sahaya inmeden lisans sürecinde üstün yetenekli öğrencilerin eğitimleri, sosyal duygusal özellikleri ve rehberlik gereksinimlerine ilişkin farkındalıklarının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır. Rehber öğretmen adaylarının söz konusu konulara ilişkin farkındalıklarının belirlenmesi hem lisans sürecinde nasıl desteklenebilecekleri hem de hizmet içi eğitimlerde söz konusu konulara ilişkin içeriklerin oluşturulması noktasında ip uçları sağlayabilir.

Araştırma Soruları

1. Rehber öğretmen adaylarının üstün yeteneklilere yönelik strateji, model ve programlara ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Rehber öğretmen adaylarının üstün yetenekli öğrencilerin sosyal duygusal özelliklerine ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Rehber öğretmen adaylarının üstün yetenekli öğrencilerin rehberlik gereksinimlerine ilişkin görüşleri nelerdir?

Yöntem

Bu çalışma rehber öğretmen adaylarının üstün yeteneklilere ilişkin bilgi, görüş ve düşüncelerini belirlemeye yönelik betimsel bir çalışmadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008).

Çalışma grubu

Araştırmaya Türkiye'nin batısında yer alan bir devlet üniversitesine devam eden araştırmanın gerçekleştirildiğinde 3. sınıf olan rehberlik ve psikolojik danışmanlık programında öğrenim gören 103 öğretmen adayı katılmıştır. Araştırma 2015-2016 eğitim-öğretim yılı bahar yarı yılında Üstün Yetenekliler ve Eğitimi seçmeli dersini alan öğrencilere ön test olarak uygulanmıştır. Çalışmaya katılan öğretmen adayları uygulamanın olduğu hafta derse gelen öğrencilerden oluştuğu için çalışma gurubu uygun/kazara örneklem metodu ile seçilmiştir (Büyüköztürk, vd., 2008). Öğretmen adayları daha önceki yıl Özel Eğitim dersi almıştır. Öğrencilerin demografik özelliklerine göre analiz yapılmayacağı için öğrencilerin herhangi bir demografik özelliği hakkında bilgi toplanmamıştır.

Veri toplama aracı

Çalışmada araştırmacı tarafından hazırlanan üç adet açık uçlu sorunun yer aldığı bir anket formu ölçme aracı olarak kullanılmıştır. Ankette yer alan sorular Üstün Yetenekliler ve Eğitimi dersi içeriğinde yer alan ve öğrencilerin üstün yetenekliler ve eğitimlerine ilişkin görüşlerini ortaya koymaya yönelik konular temel alınarak hazırlanmıştır. Anketteki soruların uygunluğuna ilişkin bir uzman görüşü alınarak öğretmen adaylarına ön test olarak uygulanmıştır. Soruların uygulanması esnasında araştırmacı öğrencilerle birlikte olduğu için anlaşılmayan yerler olduğunda sorabileceklerini belirterek yanlış anlaşılmaların önüne geçmeye çalışmıştır.

Açık uçlu ankette yer alan sorular:

- 1) Üstün yetenekliler eğitiminde uygulanan strateji, model ve programlardan bildiklerinizi listeleyiniz.
- 2) Üstün yetenekli bireylerin sosyal duygusal özellikleriyle ilgili bildikleriniz.....
- 3) Üstün yetenekli öğrencilerin hangi konularda rehberlik gereksinimleri vardır?

Veri analizi

Verilerin analizinde betimsel analiz uygulanmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2011) betimsel analiz yönteminde verilerin önceden belirlenen temalara göre özetlenip yorumlanacağını ifade etmektedir. Yine araştırmacılar verilerin araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara veya gözlem, görüşme gibi süreçlerde dikkate alınan sorular veya boyutlar doğrultusunda da sunulabileceğini belirtmişlerdir. Bu araştırmada da elde edilen veriler öncelikle her bir sorunun altında excell dosyasına kaydedilerek listelenmiştir. Daha sonra toplu olarak kağıt üzerinde incelenmiş ve süreçte sorulardaki temalarla birlikte veriler için kategoriler oluşturulmuştur. Her bir kategori için frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır. Ankette yer alan her bir soruya yönelik bazı katılımcılar tek bir yanıt üretirken bazı katılımcılar birden fazla yanıt üretmişlerdir. Ayrıca bazı katılımcılar da bazı soruları boş bırakmışlardır. Kategorilere ilişkin hesaplanan frekans

◆ Şule Güçyeter

ve yüzde değerleri ilgili soruya yönelik elde edilen tüm cevaplar üzerinden hesaplanmıştır. Bu nedenle bazen frekans değerleri katılımcı sayısından fazla çıkmıştır.

Bulgular

Rehber öğretmen adaylarının üstün yeteneklilere yönelik strateji, kuram, uygulama ve programlara ilişkin görüşleri

Araştırmada rehber öğretmen adaylarının üstün yetenekliler eğitiminde uygulanan strateji, model ve programlardan bildikleriniz listeleyiniz sorusuna çoğunluğun (n= 74) cevap vermediği, boş bıraktığı tespit edilmiştir. Hatta eğitsel seçenekler sorusunun en az yanıtlanan soru olduğu görülmüştür. Soruya cevap veren öğretmen adaylarının cevaplarının frekans ve yüzdeleri Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Üstün yetenekli öğrencilere yönelik eğitsel seçenekler

Eğitsel seçenekler	f	%
Özel eğitim ve özel eğitim programları	23	63.88
Gruplama türleri	8	22.22
Hızlandırma türleri	3	8.33
Zenginleştirme	2	5.55
Toplam	36	100

Öğretmen adaylarının en çok belirttiği kategori özel eğitim ve özel eğitim programları olmuştur. Bunu gruplama türlerinin yer aldığı kategori, hızlandırma türleri ve en sonda zenginleştirme türleri kategorileri takip etmiştir. Öğretmen adaylarının verdiği cevaplardan oluşturulan kategorilerin uygun olup olmadığına ilişkin iki alan uzmanından görüş alınmıştır.

Öğretmen adaylarının özel eğitim ve özel eğitim programları kategorisinde ürettiği cevaplara örnek olarak Bireyselleştirilmiş Öğretim Programı (BEP), Bireyselleştirilmiş Öğretim Planı (BÖP), ilgi duydukları konularda kendine özel programlar, özel eğitim cevapları verilebilir. Gruplama türleri kategorisinde belirtilen cevaplara örnek olarak BİLSEM, üstün zekâlılar okulu, destek oda, ayrı eğitim ve ayrı sınav, uygun sınıflarda özel eğitim öğretmenleriyle eğitim, yetenek alanında veya bilimsel alanlarda eğitim cevapları verilebilir. Hızlandırma kategorisinde yer alan katılımcı cevapları sınıf atlama, üniversiteye erken başlama, okul ve üniversiteye aynı anda gitmedir. Zenginleştirme kategorisi içinde öğretmen adaylarının bilgisayar destekli eğitim, araştırma-inceleme stratejisi cevapları değerlendirilmiştir.

Rehber öğretmen adaylarının üstün yetenekli öğrencilerin sosyal duygusal özelliklerine ilişkin görüşleri

Öğretmen adaylarının üstün yetenekli bireylerin sosyal duygusal özellikleriyle ilgili bildiklerini listelemeleri istenen soruyu 76 kişinin cevapladığı 27 kişinin ise boş bıraktığı belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının belirttiği özelliklerin incelenmesiyle söz konusu özelliklerden üç temel kategori oluşturulabileceği sonucuna varılmıştır. Özellikle sosyal duygusal özelliklerin kişilerce olumlu, olumsuz ve nötr algılandığından yola çıkılarak listelenen özellikler bu üç kategori altına toplanmıştır. Kategoriler ve altındaki maddelerin uygunluğu noktasında araştırmacı kendisi kategori ve altındaki maddeleri oluşturmuştur. Daha sonra bir PDR alanında uzman, bir dil alanında uzman ile bir üstün yetenekliler alanında uzman doktora derecesine sahip alanının söz konusu maddelerin belirtilen kategori altında değerlendirilmesinin uygun olup olmadığı, uygun değilse önerisinin ne olduğu konusunda görüşlerine başvurulmuştur. Uzman görüşleri sonrasında kategorilere son şekli verilerek her bir kategori için frekans belirleme işlemi araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir.

Üstün yetenekli öğrencilerin sosyal duygusal özellikleriyle ilgili öğretmen adaylarının görüşleri *olumlu*, *olumsuz* ve *nötr özellikler* kategorilerinde incelenmiş olup Tablo 2’de kategoriler ve altında yer alan özellikler sunulmuştur.

Tablo 2. Üstün yetenekli öğrencilerin algılanan sosyal duygusal özellikleri

Olumsuz özellikler	f	%	Olumlu özellikler	f	%	Nötr özellikler	f	%
İçer kapanık	18		Hazırcevap	1		İçer dönük	3	
Alıngan	1		Özgüvenli	5		Dışer dönük	2	
Sıkılğan	3		Yüksek motivasyonlu	2		Asosyal	12	
Uyumsuz	5		Kendini gerçekleştirmiş	2		Kırılgan	2	
Çekingen	1		Benliğini kabul eden	1		Sessiz	1	
Sabırsız	1		Esprisi yüksek	1		Hassas	3	
Ukala	1		Sorumluluk sahibi	1		Duygusal	2	
Dışlanan	1		Yeniliklere açık	1		Yalnız	5	
Duygularını belli etmeyen	3		Duyarlı	1		Normal insanlardan farklı	7	
Çok hareketli/ hiperaktif	12		Sosyal	5		Sosyal ortamlardan uzak durma	1	

◆ Şule Güçyeter

Dikkatsiz/ dikkati dağınık	7	Atılgan	1	Yalnız kalmaktan hoşlanan	1
Pasif	1	Lider	1		
Duygusal yetileri gelişmeyen	2	Araştırmacı	1		
Duygusal uçlarda olabilir	1	Duygusal zekâsı yüksek	1		
Sosyalleşme sıkıntısı	6	Uyumlu	1		
Anormal davranışları olan	1				
Toplumdan soyutlanmış	3				
İletişim problemi yaşayan/ kolay iletişim kuramayan	5				
Duygu-durum bozukluğu	1				
İletişim sevmeyen	1				
Olumsuz özellikler toplam	74	Olumlu özellikler toplam	25	Nötr özellikler toplam	39

Tablo 2' de görüldüğü üzere olumlu özelliklerin frekansı 25 iken, nötr özellikler 39 ve olumsuz özelliklerin frekansı 74'tür. Öğretmen adaylarının en sık dile getirdiği olumlu özellikler özgüven (f= 5) ve sosyal (f= 5), olmalarıdır. Bu iki özelliği yüksek motivasyonlu olma ve kendini gerçekleştirme özellikleri izlemektedir. Diğer özelliklerin örneğin liderlik, uyumlu olma, atılgan olma, yeniliklere açık olmanın frekanslarının ise 1 olduğu görülmektedir.

Öğretmen adaylarının bahsettiği olumsuz özellikler arasında en yüksek frekansa sahip olanlar sırasıyla içe kapanık (f= 18), hareketli/ hiperaktif (f= 12), dikkatsiz/ dikkati dağınık olma (f= 7), sosyalleşme sıkıntısı (f= 6), uyumsuz (f= 5), iletişim problemi yaşama/ kolay iletişim kuramama (f= 5) olduğu görülmektedir. Üstün yeteneklilerin alıngan (f= 1), çekingen (f= 1), pasif (f= 1), ukala (f= 1), sabırsız (f= 1), dışlanan (f= 1) özelliklerinin en az bahsedildiği söylenebilir.

Ne olumsuz ne olumlu diyebileceğimiz daha çok kişinin bakış açısına göre değişebilen özellikler olarak niteleyeceğimiz nötr özelliklere bakıldığında asosyal (f= 12), normal insanlardan farklı (f= 6), yalnız (f= 5) özelliklerinin en fazla dile getirilen özellikler olduğu söylenebilir. Sessiz (f= 1), iletişimi sevmeyen (f= 1), yalnız kalmaktan hoşlanan (f= 1), sosyal ortamlardan uzak durma (f= 1) gibi özellikler ise en az bahsedilen nötr özelliklerdir.

Rehber öğretmen adaylarının üstün yetenekli öğrencilerin rehberlik gereksinimlerine ilişkin görüşleri

Üstün yetenekli bireylerin rehberlik gereksinimlerine ilişkin soruyu 21 öğretmen adayının boş bıraktığı tespit edilmiştir. Soruyu yanıtlayan öğretmen adaylarının cevaplarından oluşturulan alt kategoriler frekans ve yüzde değerleriyle birlikte Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Üstün yetenekli öğrencilerin rehberlik gereksinimleri

Gereksinimler/ihtiyaçlar	f	%
Yeteneğini/ zekasını kullanma ihtiyacı	13	10.48
Eğitsel destek ihtiyacı	18	14.52
Bireysel destek ihtiyacı	21	16.93
Sosyal uyum için destek ihtiyacı	36	29.03
Kariyer gelişimi/ yönlendirme destek ihtiyacı	18	14.52
Tanılanma ihtiyacı	14	11.29
Aile- öğretmen rehberliği destek ihtiyacı	4	3.22
Toplam	124	100

Öğretmen adaylarının rehberlik gereksinimlerine ilişkin çok sayıda fikir ürettikleri Tablo 3'ten görülmektedir. Bazı öğretmen adayları birden fazla fikir üretmişlerdir. Tüm fikirlerin yazılıp ardından belirlenen kategorilere göre sınıflandırılması sonucunda öğretmen adaylarının en çok belirttiği rehberlik gereksinimlerinin sosyal uyum noktasında (f= 36), olduğu, bunu bireysel destek (f= 25); eğitsel (f= 18) ve kariyer destek (f= 18) ihtiyaçlarının takip ettiği görülmektedir. Öğretmen adaylarının cevaplarına göre en az ihtiyaç duyulan gereksinim olarak aile- öğretmen rehberliği (f= 4) kategorisidir.

Yeteneğini/ zekasını kullanma kategorisi altındaki maddelere örnek olarak öğretmen adaylarının: zeka ve yeteneğini olumlu yönde kullanma; beceri, zeka ve yeteneklerini en iyi şekilde kullanmasına yardım; sahip olduğu potansiyeli en üst seviyede kullanma cevapları verilebilir. Eğitsel destek ihtiyacı kategorisinde yer alan maddelere: eğitimleri için uygun ortam oluşturma; akademik yaşamında; BEP; BÖP; öğrenim gördüğü kurumun eğitsel programının bireyin gereksinimine göre ayarlanması cevapları örnek verilebilir. Bireysel destek ihtiyacı kategorisine: kendini tanıma; kişiyi açma; kişisel; diğer insanlardan farklı oldukları için; bireyi tanıma cevapları verilebilir. Sosyal uyum için destek ihtiyacı kategorisine: topluma uyum; uyum sağlama; insani ilişkilerin geliştirilmesi; iletişim; uyum problemleri cevapları örnek verilebilir. Kariyer gelişimi/ yönlendirme kategorisi altında yer alan maddelere: meslek seçimi; mesleki; gerekli kurumlara yönlendirme; BİLSEM'e yönlendirme; üstün zekâlılara eğitim veren kurumlara yönlendirme cevapları verilebilir. Tanılama ihtiyacı kategorisi altın-

◆ Şule Güçyeter

daki maddelere örnek olarak: üstün zeka ve yeteneğinin fark edilmesini sağlamak; yeteneğini keşif ve ifade; tespit edilmeleri; keşfedilmeleri cevapları verilebilir. Aile ve öğretmen rehberliği kategorisinde yer alan maddeler: ailelerin bilgilendirilmesi; aile bilinçlendirme ve öğretmenleri bilgilendirerek bu çocukların dersler hakkındaki tutumunun önemsenmesi cevaplarıdır.

Tartışma , Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada rehber öğretmen adaylarının üstün yetenekli öğrencilerin eğitimleri, sosyal duygusal özellikleri ve rehberlik gereksinimleriyle ilgili farkındalıkları incelenmiştir. Rehber öğretmenlerin cevaplarına göre üstün yetenekliler eğitiminde temel alınan strateji, model ve programlar için özel eğitim ve programları, gruplama türleri, hızlandırma türleri ve *zenginleştirme türleri* kategorileri oluşturulmuştur. Üstün yetenekli öğrencilerin sosyal ve duygusal özelliklerine ilişkin öğretmen adaylarının verdiği yanıtlardan hareketle *olumlu, olumsuz ve nötr özellikler* kategorileri oluşturularak üstün yetenekli öğrenci özellikleri incelenmiştir. Rehber öğretmen adaylarına göre üstün yetenekli öğrencilerin; *yeteneğini/ zekasını kullanma ihtiyacı, eğitsel destek ihtiyacı, bireysel destek ihtiyacı, kariyer gelişimi/ yönlendirme destek ihtiyacı, tanınma ihtiyacı, aile öğretmen rehberliği* destek ihtiyaçları bulunmaktadır.

Öğretmen adaylarının eğitim seçeneklerine ilişkin farkındalığının düşük olduğu görülmüştür. Öğretmen adaylarının cevaplarından oluşturulan eğitsel seçenekler kategorilerinden gruplama türleri, hızlandırma türleri, zenginleştirme türleri alan yazında üstün yetenekliler eğitiminde temel alınan stratejilerdendir (Sak, 2014). Ancak bu kategoriler altındaki yanıtlar incelendiğinde öğretmen adaylarının doğrudan bu stratejilerden bahsetmedikleri sadece okudukları, duyduklarından yola çıkarak veya özel eğitim dersinde aklında kalanlardan yola çıktıkları düşünülmektedir. Öğretmen adayları doğrudan bu stratejilerin adlarından bahsetmemişlerdir. Öğretmen adayları, BİLSEM, sınıf atlatma, üstün zekalıları okulu gibi cevaplar vermişlerdir. Öğretmen adaylarının en çok özel eğitim ve programlar kategorisinden yanıt ürettikleri, bu kategoride de en çok yazılan yanıtlar arasında BEP ve BÖP kavramları olduğu görülmüştür. Bu bulgular öğretmen adaylarının Özel Eğitim dersi kapsamında özel gereksinimli çocukların eğitiminde kaynaştırma uygulamaları kapsamında BEP, BÖP kavramlarına aşina oldukları için daha çok bu seçenekleri öne sürdükleri düşünülmektedir. Öğretmen adaylarının doğrudan hızlandırma, gruplama ve zenginleştirmede yer almayacak şekilde çok genel olarak özel *programlar olmalı, kendilerine özel programlar* gibi verdikleri cevaplardan yola çıkılarak özel eğitim ve programları kategorisi oluşturulmuştur. Bu kategorideki frekans yüksekliğine bakılarak öğretmen adaylarının üstün yeteneklilere yönelik eğitim seçenekleriyle ilgili doğrudan strateji, program, model ismi bildikleri sadece özel bazı programların olması gerektiği yönünde düşünceleri olduğu söylenebilir. Öğretmen adaylarının verdiği cevaplardan oluşturulan alan yazındaki

stratejileri içeren kategorilerdeki frekansların düşüklüğü ile özel eğitim ve programları kategorisindeki genel cevapların frekans yüksekliği birlikte, öğretmen adaylarının eğitim seçeneklerine ilişkin farkındalıklarının düşük olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca öğretmen adaylarının alan yazında geçen mentörlük stratejisine ilişkin bir farkındalıkların olmadığı da görülmüştür. Bu bulguların üstün yetenekliler eğitiminde uygun yerleştirme ve yönlendirmede öğretmen adaylarının eğitsel stratejiler, programlar ve modellere ilişkin içeriğin yer almasına yönelik ihtiyaçları ortaya çıkardığı söylenebilir.

Üstün yetenekli öğrencilerin sosyal duygusal özelliklerine ilişkin en çok yanıtın olumsuz özellikler kategorisinde olduğu bulunmuştu. Burada dikkat çeken özellikler arasında içe kapanık olma, çok hareketli/ hiperaktif olma, dikkatsiz/ dikkati dağınık olma özellikleri idi. Bunların yanında sosyalleşme sıkıntısı, iletişim problemi yaşama gibi olumsuz özellikler de daha çok anılmıştır. Her ne kadar alan yazında üstün yetenekli öğrencilerin sosyal duygusal özellikleri konuları tartışmalı olsa da üstün yeteneklileri doğrudan içe kapanık olarak nitelemek uygun değildir. Ancak üstün yetenekli öğrencilerin içe dönük kişilik özellikleri gösterebileceği de belirtilmektedir (Clark, 2008). Bulgularda bazı öğretmen adaylarının sosyal duygusal özellikler için de içe dönüklük özelliğinden bahsettikleri görülmektedir. Ancak öğretmen adaylarının bunu bilinçli veya bilinçsiz mi yazdığının araştırılması gerektiği söylenebilir. Bu durum sadece bu özellik için değil diğer sosyal duygusal özellikler için de geçerlidir. Her ne kadar öğretmen adayları bazı sosyal duygusal özellikleri yakalamış olsalar da olumsuz ve nötr özelliklerin frekanslarının yüksekliği öğretmen adaylarının üstün yeteneklilerin sosyal duygusal özelliklerine ilişkin alan yazındaki araştırma bulgularıyla belirlenen özelliklere yönelik farkındalık kazanma ihtiyaçlarına işaret etmektedir. Bununla birlikte üstün yeteneklileri içe kapanık olmaya, sosyalleşme sıkıntısı, iletişim problemi yaşamaya itebilen bir takım koşullar olmuş olabilir. Örneğin alan yazında geçen asenkronize gelişimin derecesinden kaynaklı zihinsel düzeyine uygun arkadaş bulamayan çocuklar da sosyalleşme sıkıntısı, içe kapanıklık vb. görülebilir. Böyle durumlar bilinmediği takdirde öğretmenler üstün yeteneklileri olumsuz özelliklerle niteleyebilirler. Öğretmen adaylarının bu tür durumlar hakkında da farkındalık kazanması önemlidir.

Bir diğer dikkat çeken bulgu üstün yetenekli öğrencilerin hiperaktif ve dikkat eksikliği yaşadığı algısıdır. Lovecky (2000) de üstün yetenekli çocukların uyarılabilirlik özelliğinde üstün yetenekli çocukların çok fazla enerjiye sahip oldukları ve bunun insanlar tarafından hiperaktivite olarak algılandığını belirtir. Üstün yetenekli çocuklar da dikkat eksikliği ve hiperaktivite görülebilir, ancak bu durum alan yazında iki kere ayrıcalık olarak adlandırılmaktadır (bknz. Leana Taşcılar, 2018). Bunun dışında üstün yetenekli çocuğun enerjisinin yüksek olması çocuğun hızlı algılaması ve merak ettiği şeyle ilgili bir an önce sonuca ulaşmak istemesi gibi bir durumdan kaynaklanabilir.

Öğretmen adaylarının olumsuz özellikler kategorisinde belirttiği özelliklere zıt olarak olumlu özellikler kategorisinde de sosyal olma özelliğini de vurgulayan bazı

◆ Şule Güçyeter

öğretmen adaylarının olduğu görülmüştür. Yine üstün yetenekli öğrencilerin öz güvenli, yüksek motivasyonlu kendini gerçekleştirmiş, benliğini kabul eden, duyarlı, mizah yeteneği, liderlik gibi olumlu ve alan yazınla uyumlu (Clark, 2008; Davis & Rimm, 2004) özelliklere yönelik bulgular bulunmasına rağmen bu bulguların sayıca azlığı dikkat çekmektedir. Nötr özellikler kategorisinde en çok dikkat çeken özellikler arasında yine asosyal olma, yalnız olma, normal insanlardan farklı olma özellikleri görülmektedir. Bu bulgulardan yola çıkılarak da rehber öğretmen adaylarının sosyal duygusal özelliklere ilişkin farkındalıklarının artırılması gerektiği söylenebilir.

Rehber öğretmen adaylarının rehberlik gereksinimlerine ilişkin en çok vurgulanan özelliklerin *sosyal uyum için destek ihtiyacı ve bireysel destek* ihtiyaçlarının olması yukarıdaki sosyal duygusal özellikler kategorisinde en çok olumsuz özelliklerin vurgulanmasının bir sonucu olarak görülebilir. Öğretmen adayları bu bulgulara paralel olarak rehberlik gereksinimlerinin en çok bu noktada olduğunu düşünüyor olabilirler. Nötr özelliklerden asosyal olma, yalnızlığı tercih etme, normalden farklı olma bireysel destek ihtiyacı doğurabilir ki bu kategori altında kendini tanıma, farkındalık eğitimi, kendi ve toplum beklentileriyle baş etme, kişisel gelişim vb. yanıtlar bulunmaktadır.

Bir diğer ihtiyaç olarak üstün yetenekli öğrencilerin eğitim seçeneklerine ilişkin farkındalık azlığından yola çıkılarak bu öğrencilerin *eğitsel destek* ihtiyacı ve *kariyer gelişimi/ yönlendirme* ihtiyaçlarının olduğu kategorileri birlikte ele alındığında *sosyal uyumla* aynı düzeyde öncelikli sıraya gelmektedir. Öğretmen adaylarının bu ihtiyaçları karşılamada etkin rol oynayabilmeleri için de bunların neler olduğu ve nasıl destek olacaklarına ilişkin farkındalıkların artırılması gerektiği söylenebilir. Ayrıca bu ihtiyaçların karşılanmasında bir diğer önemli nokta öğrencilerin tanınmasıdır. Ancak *tanınma ihtiyacının* önceliğinin çok dikkate alınmadığı görülmektedir. Ki rehber öğretmen adayları Rehberlik Araştırma Merkezlerinde (RAM) çalıştıklarında tanınma sürecinde bizzat aktif rol almaktadır, yine tarama safhasında şüphe doğrultusunda RAM'a yönlendirmede de aktif rolleri bulunmaktadır. Bu durumlar da rehber öğretmenlerin özellikle tanınmaya ilişkin de farkındalıkların artırılma ihtiyacının çok önemli olduğuna işaret etmektedir. Bulgulardan rehber öğretmenlerin aslında üstün yetenekli çocukların *yetenek/ zekâlarının kullanma ihtiyaçları* olduğunun genel farkındalığına sahip oldukları, ancak özelde bunu nasıl kullanacakları noktasında kendilerinin de desteğe ihtiyaçları olduğu söylenebilir. *Aile-öğretmen rehberliği* hem MEB'in kaynaştırma vb. uygulamaları noktasında hem de üstün yetenekli çocukların eğitimi sürecinde niteliğin artması ve işbirliğinin sağlanması noktalarında oldukça önemli yere sahip olması olmasına rağmen öğretmen adaylarının en az vurgu yapılan gereksinim olarak karşımıza çıkmıştır. Tüm bu durumların öğretmen eğitimi içeriğinde yer alması gereken konulara ilişkin fikir verdiği düşünülmektedir.

Öğretmen adaylarının vurguladığı rehberlik gereksinimi kategorilerinin genelde literatürde de vurgulanan gereksinimler olduğu söylenebilir (Örneğin, Colengelo, 1999; Lovecky, 2000; Milgram, 1991). Araştırma bulgularında vurgulanmayan ancak

alan yazında vurgulanan önemli özelliklerden birisi beklenmedik başarısızlık (Colan-gelo, 1999) ile deneysel ortamlar sunmadır (Mligram, 1991). Beklenmedik başarısızlık üstün yetenekli öğrencilerin tanınmaması, uygun eğitim seçecekleriyle buluş-turulmaması vb. durumlar neticesinde ortaya çıkma olasılığı yüksek olup öğrencinin potansiyelini gerçekleştirememesi ve okulu terk vb. durumlara yol açabilmektedir (Sak, 2014). Yine bu durumu önleme ve öğrencinin kendini, yeteneğini vb. tanıma nok-tasında Milgram'ın (1991) önerdiği deneysel ortamlar sunma rehberliği konusunda da öğretmen adaylarının bilgilendirilmesinin önemli olduğu sonucuna da ulaşılabilir.

Araştırma bulguların incelenmesi neticesinde öğretmen adaylarının üstün ye-tenekli öğrencilerin eğitiminde uygulanan stratejiler, sosyal duygusal özellikler ve rehberlik gereksinimlerine ilişkin farkındalıkların daha çok sezgisel veya özel eğitim vb. dersler ile kişisel deneyimlerinden elde edilen bilgilerle sınırlı olduğu bu nedenle lisans eğitim süreçlerinde üstün yetenekliler ve eğitimlerine ilişkin seçmeli/ zorunlu dersler almasının önemli olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu derslerin içeriğinde de söz konusu eğitim stratejileri, olumlu, olumsuz, nötr algılanan özelliklerinin olması, rehberlik gereksinimleri içinde beklenmedik başarısızlık, deneysel rehberlik vb. konu-lara yer verilmesinin önemli olduğu bu şekilde Dağlıçolu (2010) da önerilen çeşitli gelişim özelliklerine uygun mesleki becerilerin arttırılabileceği söylenebilir. Yine MEB (2013)'te de vurgulandığı gibi öğretilerin özellikle bu üç konuya ilişkin yeterlikleri-nin arttırılmasıyla ülkemizde üstün yetenekliler eğitiminde sağlıklı adımlar atılabil-eceği ve bu çocuklara hitap edilebileceği söylenebilir. Bu noktada önemli rolü olan rehber öğretmen adayları ve rehber öğretmenleriyle işe başlanmasının ardından diğer branşlarda da özellikle eğitsel, bilişsel, sosyal duygusal özelliklere yönelik farkındalığı arttıracak hizmet içi öğretmen destek eğitimlerinin olması gerektiği düşünülmektedir.

Bu araştırmanın sınırlılıkları olarak örneklem seçiminde uygun örnekleme olması, katılımcı sayısının ülke genelini temsil edecek büyüklükte olmaması, çalışma verile-rinin sadece öğretmenlerin anket maddelerine ilişkin verdiği cevaplarla sınırlı olması gösterilebilir. Bu konuya ilişkin daha geniş bir örnekleme çalışılması, görüşme vb. metodun da sürece dahil edilmesi, ayrıca Üstün Yetenekliler ve Eğitimi dersini aldık-tan sonraki farkındalığın da ölçülmesini içeren çalışmalara da ihtiyaç duyulduğu söy-lenebilir. Bununla birlikte araştırma bulguları genel olarak düşünüldüğünde lisans sü-recinde üstün yetenekliler eğitimine ilişkin seçmeli ve zorunlu ders içeriklerine ilişkin özellikle eğitsel seçenekler, sosyal duygusal özellikler ve rehberlik gereksinimlerine ilişkin önemli fikirler verdiği söylenebilir.

Kaynakça

AKAR, İ. (2010). İlköğretim kademesindeki üstün yetenekli öğrencilerin rehberlik gereksinim-lerinin ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine dayalı olarak belirlenmesi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir.

◆ Şule Güçyeter

- ALTUN, F. (2015). **Üstün Yetenekli Öğrencilerin Psikolojik Danışma ve Rehberlik İhtiyaçları, Psikolojik Danışma Yaşantıları Ve Rehber Öğretmenlerin Üstün Yeteneklilerle İlgili Yeterlik Düzeyleri**. Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Trabzon.
- ALTUN, F., & Yazıcı, H. (2018). **“Türkiye’deki Üstün Yetenekli Öğrencilerin Psikolojik Danışma ve Rehberlik İhtiyaçları”**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 19, S. 2, ss. 355-378.
- BAHTIYAR, M. & ŞAHİN, F. (2017). **“Guidance Needs of Talented Students”**, SDU International Journal of Educational Studies, 4, N. 2, pp. 140-154.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., KILIÇ-ÇAKMAK, E., AKGÜN, Ö. E., KARADENİZ, Ş., & DEMİREL, F. (2008). **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**. Pegem Yayınları, Ankara.
- CLARK, B. (2008). **Growing Up Gifted** (7th ed.), Pearson Merrill Prentice Hall, Upper Saddle River: NJ.
- COLANGELO, N. (1999). Counseling gifted students: Issues and practices. In. N. COLANGELO & G. A. DAVIS (Eds.) **Handbook of gifted education** (2nd ed.) Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- DAĞLIOĞLU, E. H. (2010). **“Üstün Yetenekli Çocukların Eğitiminde Öğretmen Yeterlikleri ve Özellikleri”**, Mili Eğitim, Bahar 2010, S. 186, ss. 72-84.
- DAVIS, G. A. & RIMM, S. B. (2004). **“Education of the Gifted and Talented”** (5th ed.): Allyn & Bacon, Needham Heights, MA.
- DOĞAN, S., & KESİCİ, Ş. (2015). **“Üstün Yetenekli Öğrencilerin Psikolojik İhtiyaçlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi”**, OPUS Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi, 5, S. 8, ss. 45-81.
- ELCİK, F., & BAYINDIR, N. (2015). **“Üstün Yetenekli Öğrencilerin Bazı Demografik Özelliklerine Göre Sosyal Duygusal Becerilerinin İncelenmesi”**, Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi, 2, S. 5, ss. 179-193.
- http://www.yok.gov.tr/documents/10279/41805112/Rehberlik_ve_Psikolojik_Danisanl_k_Lisans_Programi.pdf **“Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Lisans Programı” 10 Mayıs 2018.**
- HOLLINGWORTH, L. S. (1942). **Children over 180 IQ Stanford Binet: Origin and Development**. World Book, Yonkers, NY.
- LEANA TAŞCILAR, M. Z. (2018). İki Kez Özel Çocukların Tanılanması. İçinde U. SAK (Ed.). **Üstün Yeteneklilerin Tanılanması** (ss. 167—185), Vize Yayıncılık, Ankara.
- LOVECKY, D. V. (2000). The quest for meaning: Counseling issues with gifted children and adolescents. In L. K. Silverman (Ed.). **Counseling the Gifted & Talented**. Denver, Colorado: Love Publishing Company.
- MAVİ, H. (2017). **Rehber Öğretmenlerin Üstün Zekalı Öğrencilere Yönelik Görüş Ve Eğitim İhtiyaçlarının İncelenmesi**. Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Lefkoşa.

- MEB. (2013a). *Ek-1: Üstün yetenekli bireyler strateji ve uygulama planı 2013-2017*. http://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/10_ek-1_ustunyetenekliler.pdf adresinden alınmıştır.
- MILGRAM, R. M. (1991). Counseling gifted and talented children and youth: Who, where, what and how? In R. M. Milgram (Ed.). *Counseling gifted and talented children A guide for teachers, counselors, and parents*. Norwood, NJ: Ablex Publishing Corporation
- SAK, U. (2014). *Üstün Zekalılar Özellikleri Tanılanmaları Eğitimleri* (4. Baskı), Vize Yayıncılık, Ankara.
- SARANLI, A. G., & METİN, N. (2012). "Social-Emotional Problems Observed In Gifted Children", Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences, 45, N. 1, pp. 139-163.
- SÜRMEİ, V. (2015). *Sınıf Öğretmenlerinin Üstün Yetenekli Öğrenciler Hakkındaki Farkındalık Düzeyleri*. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- TBMM. (2012). *Türkiye Büyük Millet Meclisi üstün yetenekli çocukların keşfi, eğitimleriyle ilgili sorunların tespiti ve ülkemizin gelişimine katkı sağlayacak etkin istihdamlarının sağlanması amacıyla kurulan meclis komisyonu raporu*. Yasama Dönemi: 24, Yasama Yılı: 3. Ankara.
- YAZICI, H., & ALTUN, F. (2016). "PDR Lisans Programlarının Üstün Yeteneklilere Dönük Psikolojik Danışma Becerilerinin Kazandırılması Açısından Değerlendirilmesi", Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 13, S. 1, ss. 61-71.
- YILDIRIM, A., & ŞİMŞEK, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (8. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.